

Arap Dilinde Muarrab Kelimelerin Tespiti

ORHAN OĞUZ^a

Öz: Arap Dilinde muarrab, yabancı dillerden Arapça'ya girmiş, Arapçanın özelliklerini almış kelimelere verilen isimdir. Arapçaya en çok Farsçadan kelime girmiştir. Fakat Farsça terimi günümüz Farsçasını değil Pehlevi dilini ifade etmektedir. Farsçanın dışında Yunanca, Latince, İber ve Hint dillerinden de Arapçaya kelime girmiştir. Bunlar her ne kadar Arapça kelimelerle kaynaşmış ve Arapçalaşmış ise de semantik çalışmalar, bir kelimenin kökeninin hangi dile ait olduğunu araştırılmaktadır. Arap dilcileri de yabancı dilden giren kelimeleri ayırt etmek için birtakım usuller geliştirmişlerdir. İşte bu usuller ta'rib ilminin konusudur.

Anahtar Kelimeler: Arap Dili, Farsça, ta'rib, muarrab, yabancı dil, usül.

^a Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Temel İslam Bilimleri Bölümü

Determining Muarrab Words in Arabic Language

ORHAN OĞUZ

Abstract: Muarrab is the name given to Arabic words which were entered into Arabic language from foreign languages. These words present features of the Arabic language. The most words entered into Arabic are from Persian. But Persian refers to the Persian Pahlavi language instead of today's Persian language. Besides Persian there are words which entered into Arabic from other languages such as Greek, Latin, Iberian and Indian words. Although they fused with Arabic words, semantics studies show their language of origin. Arab linguists have also developed a number of methods to distinguish the words entered from foreign languages. These methods are the subject of ta'rib.

Keywords: Arabic language, Persian, ta'rib, muarrab, foreign language, method.

Her toplum, başka milletlerden kelime almış ve başka toplumlara kelime vermiştir. Bu, diller arasında tarih boyu gerçekleşen bir durumdur. Arapçaya da birçok dilden kelime girmiştir. Arapçaya giren kelimelerin çoğunluğunu Farsça oluşturmaktadır. Burada dikkat edilmesi gereken bir konu, Cahiliye ve İslam dönemlerindeki Farsça ile günümüz Farsçasını karıştırmamak gerekir. Çünkü o dönemki Farsça Pehlevi dilidir.¹ Farsça'nın dışında, Latince ve Yunanca'dan da kelimeler Arapçaya girmiştir. Bu kelimeler için رُومِيَّةٌ veya رُومِيٌّ ifadeleri, nadir de olsa يونَانِيٌّ veya اِنْعِرَاجِيٌّ kavramları kullanılmıştır.² Abbasî döneminde tıp, felsefe ve astronomi gibi bilimlerden kitapların tercüme edilmesiyle Yunancadan birçok kelime girmiştir.³ Ayrıca İber ve Hint dillerinden de Arapçaya kelime geçmiştir. Ama bu kelimeler Farsça ve Yunanca yanında oldukça azdır.⁴

Kelimeler, bir dilden başkasına geçerek o dilin kuralları ve sesleri ile kaynaşmış ve o milletin malı olmuştur. Fakat semantik çalışmalarda bir kelimenin kökeninin hangi dile ait olduğunu araştırılmaktadır. Arapça'da yabancı dilden giren kelimelerin araştırıldığı alan ta'ribtir.

اَلتَّعْرِيْبُ et-Ta'rib terimi, عرب kökünden tef'il babının mastarı olup, "arapçalaştırma" ve "başkasına Arapça öğretme" anlamlarına gelmektedir.⁵ Başka bir ifadeyle et-Ta'rib, Arapça olmayan bir kelimenin Arap diline uygun bir şekilde getirilmesidir.⁶ Yabancı dilden girdiği tespit edilen bu kelimeler için de muarrab kavramı kullanılmaktadır.

Arapçada muarrab kavramı, başta gramer (sarf, nahiv) olmak üzere

¹ Ebû Mansûr el-Cevâlikî Mevhûb b. Ahmed b. Muhammed b. el-Hıdır, *el-Muarrab*, (Tah. F. 'Abdurrahîm), Dîmeşk, 1990, s. 31.

² Ebû Mansûr el-Cevâlikî, *el-Muarrab*, s. 53-54; Mehmet Yavuz, *Yabancı Kelimelerin Arapçada Kullanılışı*, s. 77.

³ Ebû Mansûr el-Cevâlikî, *el-Muarrab*, s. 54.

⁴ Ebû Mansûr el-Cevâlikî, *el-Muarrab*, s. 62.

⁵ İsmâil b. Hammâd el-Cevherî, *es-Sıbâb Tâcu'l-Luğa ve Sıbâbu'l-'Arabî*, Mısır, 1375, I/179; Ebû Mansûr el-Cevâlikî, *el-Muarrab*, s. 13; Mehmet Yavuz, *Yabancı Kelimelerin Arapça'da Kullanılışı ve Tanınmasındaki Ölçüler*, Nüsha Şarkiyat Araştırmaları Dergisi Yaz 2001, s. 71.

⁶ Abdurrahmân b. Ebî Bekr Celâleddîn es-Suyûtî, *el-Muzbir fî 'Ulûmi'l-Luğati ve Envâihâ*, (Tah. Fuâd 'Ali Mansûr, Beyrût, 1998; I/211; Ebû Mansûr el-Cevâlikî, *el-Muarrab*, s. 13; Hüseyin Küçükkalay, *Kur'an Dili Arapça*, Konya, 1969, s. 204.

re, Arap dili ile ilgili bütün ilim dallarında olduğu gibi, Kur'an-ı Kerim'in doğru bir şekilde okunması, yazılması ve anlaşılmasını sağlama düşüncesi ile oldukça erken sayılabilecek bir dönem olan, hicri I. (Miladi VII.) asrın ortalarında gündeme gelmiştir.⁷ Daha sonra artarak devam eden bu alandaki çalışmalar ilk dönemlerde, sadece Kur'an-ı Kerim'deki muarrab kelimelerle sınırlı iken, dildeki bütün kelimeleri kapsayacak şekilde genişlemiştir. Muarrab konusu, uzun bir dönem dille ilgili farklı konularda yazılan eserlerin içinde özel bölümlerde ele alınmıştır. Hicri VII. (Miladi XII.) asırdan itibaren de sadece bu konuyla ilgili müstakil eserler kaleme alınmaya başlanmıştır. Bu çalışmalarda dilciler konuyu genel hatlarıyla ele aldıktan sonra yabancı kelimelerin neler olduğu, hangi dilden geldikleri ve ne gibi değişiklikler gösterdikleri vb. konuları da işlemişlerdir.⁸

Yabancı kelimelerin Arap diline girmesinin, en önemli sebebi, Arapların yabancılarla olan temasları ve temaslar neticesinde, iktisadî, sınaî, ziraî, ticarî, dinî, ilmî, felsefî, siyasi ve sosyal alanlarda görülen etkilenmelerdir. Bu temaslar sebebiyle diller arasında bazılarında bulunup diğerlerinde bulunmayan isimlerin değişimi kaçınılmaz olmuştur. Bu yüzden Arapçaya birçok yabancı kelime girmiştir. Bu kelimelerden bazılarının, Arapça karşılıklarına göre telaffuz kolaylığı bulunmaktadır. Bu telaffuz kolaylığı da dile yabancı kelimelerin girmesinde etkili olmuştur. Örnek olarak Arapça olan مَشْفُومٌ *koku* kelimesi yerine مِسْكٌ *misk*, *koku*; دُوت *dut* anlamına gelen فُرْصَانٌ kelimesi yerine ثَوْتٌ *yasemin* anlamındaki شَمْسَقٌ ve سَجَلَاتٌ kelimelerinin yerine يَاسَمِينٌ *salatalık* anlamına gelen قَنْدٌ kelimesi yerine خِيَارٌ telaffuzlarının kolaylığı sebebiyle yaygınlaşmıştır.⁹

Arapçaya giren kelimelerin tespitinde dilciler önemli problemler-

⁷ Mehmet Yavuz, *Yabancı Kelimelerin Arapçada Kullanılışı*, s. 71.

⁸ Mehmet Yavuz, *Yabancı Kelimelerin Arapçada Kullanılışı*, s. 71; Ayrıntılı bilgi için bkz. Mehmet Yavuz, *Mu'arreb Kelimelere Dair Yazılan Eserler Sözlükler*, Nüsha, Yaz. 2001.

⁹ Hüseyin Küçükkalay, *Kur'an Dili Arapça*, s. 200.

le karşılaşmışlardır. Bunlardan birincisi yabancı kelimelerin ait olduğu dildeki bazı seslerin Arapçada olmaması, ikincisi ise yabancı kelimelerin kalıp bakımından Arapçanın kelime yapısına uymaması. Birinci problem, Arapçada olmayan sesler, Arapçadaki en yakın harfe dönüştürülerek, ikinci problem de, yabancı kelimelerin –aslını tamamen yok etmeden- Arapça kelime formatına sokulması suretiyle çözülmeye çalışılmıştır.¹⁰ Dilciler ta'rib esnasında değiştirilen harflerin sayısını on olarak tespit etmişlerdir. Bu on harf şunlardır: ل, ك, ف, غ, ع, ش, س, و, ح, ب.¹¹

Yabancı dilden Arapçaya giren kelimelerde yapılan fonetik değişiklikleri şu şekilde sıralamak mümkündür:

a) Yabancı kelimelerin harflerinden birinin, başka bir harfle değiştirilerek yapılması. تَلْعُ kelimesindeki ت harfinin ط harfiyle değiştirilmesiyle yapılan طَلْعُ acı kelimesi bu tür değişikliğe örnektir.¹²

Farsçadaki گ, ژ, چ, پ, harfleri gibi Arapçada olmayan harfler, bu harflere en yakın bir sese dönüştürülmüş ve öyle telaffuz edilmiştir.¹³

- پ harfi ب veya ف harfine dönüşmüştür. Bu sebeple بَيْتْ kelimesindeki پ harfi ب ile değiştirilerek بَيْتْ elçi şeklini almıştır. Bu konuyla ilgili diğer örnekler de پَانْدَزَهَر panzebir, پَالَوْدَه kelimesinin بِلر çeşit tatlı şekline çevrilmesidir.¹⁴

- چ harfi ج ve ش harflerine dönüştürülmüştür. چَكْ - چَكْ çek, resmi belge, kontrat, چَنَار - چَنَار çmar ağacı, چَنَكْ - چَنَكْ savaş bu maddeye verilebilecek örneklerdir.¹⁵

- ژ harfi bulunan kelimeler Arapçaya ز harfine dönüştürülerek aktarılmıştır. اَرُزُونْ - اَرُزُونْ darı.¹⁶

¹⁰ Ebû Mansûr el-Cevâlikî, *el-Muarrab*, s. 15; Mehmet Yavuz, *Yabancı Kelimelerin Arapçada Kullanılışı*, s. 71.

¹¹ Mehmet Yavuz, *Yabancı Kelimelerin Arapçada Kullanılışı*, s. 72.

¹² Ebû Mansûr el-Cevâlikî, *el-Muarrab*, s. 22; Hüseyin Küçükkalay, *Kur'an Dili Arapça*, s. 205.

¹³ Mehmet Yavuz, *Yabancı Kelimelerin Arapçada Kullanılışı*, s. 72.

¹⁴ Mehmet Yavuz, *Yabancı Kelimelerin Arapçada Kullanılışı*, s. 72.

¹⁵ Mehmet Yavuz, *Yabancı Kelimelerin Arapçada Kullanılışı*, s. 72.

¹⁶ Mehmet Yavuz, *Yabancı Kelimelerin Arapçada Kullanılışı*, s. 72.

- گ, Kaf-ı Fârisî olarak isimlendirilen bu harfin bulunduğu kelimeler Arapçaya ج, ك, nadiren de ى harfine dönüştürülerek aktarılmıştır. *ay çiçeği*¹⁷ اذؤؤؤ – ازرگون *nar çiçeği* نارچئئ – گئئار, جئار – گئل

Bu ana başlıkların dışında, daha çok Farsçadan Arapçaya giren kelimelerle görülen bazı harf değişiklikleri de şunlardır.

- harfi ط ya dönüştürülür. *havuz* اسطؤؤ – اسطؤؤر

- harfi ش harfine dönüştürülür. *çöl*¹⁸ دؤؤؤ – دؤؤؤ

- harfi ق harfine dönüştürülür. *ayakkabı*¹⁹ قؤؤؤ – كؤؤؤ

- Sondaki ش harfi س e dönüştürülür. *ipek* ائؤؤؤؤ – ائؤؤؤؤ

- Kelime başındaki س harfi ص harfine dönüşür. *soğuk*, صؤؤؤ – سؤؤؤ *don*, سنؤؤ – سنؤؤ, *cenk, bir tür saz*.

- harfi ط harfine dönüşür. *ağzı geniş kap*. باؤؤؤ – باؤؤؤ

- Kelime sonlarındaki okunmayan ه harflerin tamamı ج veya ق harflerine dönüşür. *mest, gedik*, مؤؤؤ – مؤؤؤ *program, katalog*, بؤؤؤؤ – بؤؤؤؤ *kalın ipek*, اسئؤؤؤ

- Kelime sonlarındaki ه den önceki harf د ise ذ harfine dönüşür. *örnek*²⁰ مؤؤؤؤ – مؤؤؤؤ *sade, sıradan*, ساءؤؤ – ساءؤؤ

b) Yabancı kelimeye harf ilave edilmesi:

qabraman, bey; قهؤؤؤ kelimesine ه ekleyerek قهؤؤؤ kelimesine ج harfi eklenerek قهؤؤؤ *şarap* olarak değiştirilmesi,²¹ *daya* kelimesine ج ilave edilerek قهؤؤؤ *ipek kumaş* şekline getirilmesi.²²

c) Birden fazla harfi hafzedilmesi:

nişasta anlamındaki bu Farsça kelimedен سئو kısmı atılmış ve

¹⁷ Mehmet Yavuz, *Yabancı Kelimelerin Arapçada Kullanılışı*, s. 72.

¹⁸ Es-Suyûtî, *el-Muzbir*, I/216; İbn Fâris, Mu'cemu Makâyisi'l-Luğa, II/277.

¹⁹ Ebû Abdurrahmân el-Halîl b. Ahmed b. 'Amr b. Temîm, *Kitâbu'l-Ayn*, (Tah. Mehdi el-Mahzûmî, İbrâhîm es-Sâmerrâî), Dâru Mektebeti'l-Hilâl, tsz, V/45.

²⁰ Mehmet Yavuz, *Yabancı Kelimelerin Arapçada Kullanılışı*, s. 73.

²¹ Mehmet Yavuz, *Yabancı Kelimelerin Arapçada Kullanılışı*, s. 73.

²² Ebu'l-Feth Osman b. Cinnî el-Mevsilî, *Sırrı Smâati'l-İrâb*, Beyrut, Lübnan, 2000, II/373.

كشا olarak Arapçada kullanılmıştır.

d) Sakin harfin harekelenmesi:

Farsça bir şehir adı olan كازرون kelimesindeki sukunlu olan ڑ harfinin fethalı olarak ڑ kullanılması.

e) Hareke değişiklikleri:

Farsça دشتور izin, kural, yasa kelimesindeki fethalı د harfinin, dammeli د harfine dönüştürülerek دشتور şeklinde kullanılması. رور kelimesinin رور kuvvet ve yalan şekline çevrilmesi.²³

f) Harf eksiltilmesi:

سجلاطس kelimesinin sonundaki س harfi kaldırılarak سجلاط bir tür elbise, yasemin şekline çevrilmesi.²⁴

Yabancı kelimelerin Arapçaya geçerken uğradığı bu değişiklikler, büyük ölçüde ses uyumu ile yapılmaktadır. Bundan hareketle dilciler, Arapçadaki yabancı kelimelerin tespitine yönelik bazı kurallar koymuşlardır.²⁵ Bu kurallar sayesinde Arapçadaki yabancı kelimeler ortaya çıkarılabilmektedir. Fakat bu kurallar her kelimenin kolaylıkla yabancı bir dilden girdiğini anlamak için yeterli olmayabilir. Bazı kelimelerin ortaya çıkarılabilmesi için derin bir araştırma gerekebilir.²⁶ Bu ölçüleri şu şekilde sıralamak mümkündür:

a) Bazı Harflerin Arapça Bir Kelimede Birlikte Bulunması

Bazı harfler, Arapça bir kelimeye birlikte bulunmaz. Eğer bu harfler Arapça bir kelimeye birlikte bulunuyorsa, o kelimenin yabancı dilden girdiğine hükmedilir. Bu kelimeler şunlardır:

- ق ve ج kale, köşk ve مَنجنيقْ mançmık kelimelerinde olduğu gibi

²³ Mehmet Yavuz, *Yabancı Kelimelerin Arapçada Kullanılışı*, s. 73.

²⁴ Ebû Bekr Muhammed b. el-Hasen b. Dureyd el-Ezdi, *Cemherâtu'l-Luğa*, (Tah. Remzî Munîr Ba'lebekî), Beyrût, 1987, II/1122; Mehmet Yavuz, *Yabancı Kelimelerin Arapçada Kullanılışı*, s. 72.

²⁵ 'Abdurrahmân b. Ebî Bekr Celâleddin es-Suyûtî, *el-Itkân fî 'Ulûmi'l-Kurân*, (Tah. Muhammed Ebu'l-Fadl İbrâhîm), Mısır, 1974, I/268; Ebû Mansûr el-Cevâlikî, *el-Muarrab*, s.14.

²⁶ Hüseyin Küçükcalay, *Kur'an Dili Arapça*, s. 208.

harflerinin birlikte bulunduğu kelimeler.²⁷ el-Halil b. Ahmed de جوسق örneğini vererek ج harfinin ق ve ك harfleri ile sadece muarrab kelimelerde bir araya gelebileceğini bildirmektedir.²⁸

- ج ve ص harflerinin aynı birlikte bulunduğu kelimeler.²⁹

- ج ve ط harflerinin bulunduğu kelimeler.³⁰

- ج ve ت harflerinin birlikte bulunduğu kelimeler.³¹

- ج ve ك harflerinin birlikte bulunduğu kelimeler.³²

- س ve ذ harflerinin birlikte bulunduğu kelimeler.³³

- ط ve ت harflerinin birlikte bulunduğu kelimeler.³⁴ Farsçadan geçmiş bir kelimedir. طَسَّ olarak da kullanılmıştır.³⁵

- ط ve ص harflerinin birlikte bulunduğu kelimeler.³⁶

- ر ve ل harflerinin birlikte bulunduğu kelimeler.³⁷

²⁷ Mehmet Yavuz, *Yabancı Kelimelerin Arapçada Kullanılışı*, s. 73.

²⁸ el-Halil b. Ahmed, *Kitâbu'l-'Ayn*, V/32.

²⁹ Ebû Mansûr el-Cevâlikî, *el-Muarrab*, s. 22; Mehmet Yavuz, *Yabancı Kelimelerin Arapçada Kullanılışı*, s. 73.

³⁰ Ebû Mansûr el-Cevâlikî, *el-Muarrab*, s. 22

³¹ Mehmet Yavuz, *Yabancı Kelimelerin Arapçada Kullanılışı*, s. 73.

³² Mehmet Yavuz, *Yabancı Kelimelerin Arapçada Kullanılışı*, s. 74.

³³ Mehmet Yavuz, *Yabancı Kelimelerin Arapçada Kullanılışı*, s. 74.

³⁴ Mehmet Yavuz, *Yabancı Kelimelerin Arapçada Kullanılışı*, s. 74.

³⁵ İbn Dureyd, *el-Cembera*, I/397.

³⁶ Ebû Mansûr el-Cevâlikî, *el-Muarrab*, s. 23.

³⁷ Ebû Hilâl el-Huseyn b. 'Abdullâh b. Sehl b. Sa'îd b. Yahyâ b. Sahrân el-'Askerî, *Cemberatu'l-Emsâl*, Beyrût, tsz, I/396; Mehmet Yavuz, *Yabancı Kelimelerin Arapçada Kullanılışı*, s. 74.

- حُرُوفُ الدَّلَالِقَةِ dil ucu harfleri adı verilen ن, م, ل, ف, ر, ب harflerinden birinin bulunmadığı dört ve beş harfli kelimeler de Arapça değildir.³⁸ سَفْرَجَلٌ *ayva*, وَرَطَعْتُ kelimelerinde dil ucu harflerinden birinci kelimeye ر, ikinci kelimeye ر ve ب harfleri bulunduğu için bu kelimeler Arapçadır. Fakat عَشَجَشٌ anlamını bul ve حَطَّائِحٌ anlamını bul kelimeleri üç harften fazla ve dil ucu harflerinin bulunmadığı için bu kelimelerin yabancı dilden girdiğine hükmedilmiştir.³⁹

b) Bazı Harflerin Arapça Bir Kelimede Yan Yanı Bulunması

Yabancı dilden giren kelimeleri tanımanın bir diğer yolu da, bazı harflerin kelime içinde arka arkaya gelmeleridir.

- نَرَجِسٌ *nergis*⁴⁰ ve دَوْنٌ *döven, harman dövme makinesi* kelimelerindeki gibi ن harfinden sonra ر harfinin kelimeye geçmesi.⁴¹

- مُهَنْدِرٌ *mühendis* kelimesindeki gibi د harfinden sonra ز harfinin gelmesi.⁴² Bu kelimeye ayrıca ز harfi ses uyumundan dolayı س ye dönüşüm şekli مُهَنْدِسٌ almıştır.⁴³

- تَرَدَّدٌ *tereddüt* kelimesinde olduğu gibi ل den sonra ش harfinin bulunduğu kelimeler.⁴⁴

c) Arapça Kalıplara Uymaması

Arapçaya yabancı dilden giren kelimeleri tanıma yollarından biri de kelimenin şekil olarak Arapça kalıplara uymamasıdır. Bu durumda o

³⁸ es-Suyûtî, *el-Muzbir*, I/271; Mehmet Yavuz, *Yabancı Kelimelerin Arapçada Kullanılışı*, s. 73.

³⁹ es-Suyûtî, *el-Muzbir*, I/155; Mustafâ Sâdık b. ‘Abdurrezzâk b. Sa’îd b. Ahmed b. ‘Abdulkâdir er-Râfî, *Târîbu Âdâbîl-‘Arab*, Dâru’l-Kitâbîl-‘Arabi, tsz, I/71; Mehmet Yavuz, *Yabancı Kelimelerin Arapçada Kullanılışı*, s. 73.

⁴⁰ Ebu’l-Huseyn Ahmed b. Fâris b. Zekeriyâ, *es-Sâbîbî fî Fıkbi’l-Luğati’l-Arabiyyeti ve Mesâiluhâ ve Senenu’l-Arab fî Kelâmihâ*, (Nşr. Muhammed ‘Alî Beydûn), 1997, s. 77; es-Suyûtî, *el-Muzbir*, I/213.

⁴¹ Ebû Mansûr el-Cevâlîkî, *el-Muarrab*, s. 24; Mehmet Yavuz, *Yabancı Kelimelerin Arapçada Kullanılışı*, s. 74.

⁴² es-Suyûtî, *el-Muzbir*, I/213; Subhî İbrâhîm es-Sâlih, *Dirâsât fî Fıkbi’l-Luğa*, Dâru’l-İlm li’l-Melâyin, 1960, s. 323; ‘Alî b. Muhammed b. ‘Isâ Ebu’l-Huseyn Nuruddîn el-Uşmûnî, *Şerbu’l-Uşmûnî ‘âlâ Elfîyeti İbn Mâlik*, Lübnân, 1998, III/158.

⁴³ Mehmet Yavuz, *Yabancı Kelimelerin Arapçada Kullanılışı*, s. 74; Hüseyin Küçükkalay, *Kur’an Dili Arapça*, s. 209; es-Suyûtî, *el-Muzbir*, I/270.

⁴⁴ Mehmet Yavuz, *Yabancı Kelimelerin Arapçada Kullanılışı*, s. 74.

kelimenin yabancı olduğu hükmü verilir.⁴⁵ Aşağıda belirtilen kalıplar Arapça kalıplar değildir. Bu kalıplara giren kelimeler yabancı dilden girdiğine hükmedilen kelimelerdir.

- فَعْلَانُ kalıbında gelen kelimeler. حَرَسَانُ *Horasan*⁴⁶

- فَاعِيلُ kalıbında gelen kelimeler. آمِينَ *amin*, هَابِيلُ *Habil*, كَابِيلُ *Kabil*⁴⁷

- فُعِيلِلْ kalıbında gelen kelimeler. Bu kalıptan gelen yabancı kelimelerde لَ fethalı olarak فُعِيلِلْ kalıbında gelmiştir. اِبْرِيْسِمُ *ibrişim*, اِهْلِيْلَجْ *belile otu*⁴⁸

- فَاعِلْ kalıbında gelen kelimeler. كُرْشُنْ *kurşun*⁴⁹

- فَعَالُونَ kalıbındaki kelimeler, رَسَاطُونَ *burmadan yapılan şarap*⁵⁰

- فُعِيلِلْ kalıbındaki kelimeler بَلْقَيْسُ *Belkis*, bu kalıp فُعِيلِلْ kalıbıyla بَلْقَيْسُ şeklinde de kullanılmıştır.⁵¹

- فَعُولْ kalıbındaki kelimeler. Arapçada ender görülen bir kalıptır. طَرْسُوسُ *Tarsus*, شَعْفُوقُ kelimeleri yabancıdır.⁵²

- فُعِيلْ kalıbından gelen kelimeler, اِنْجِيلْ *İncil*.⁵³

- Hangi kökten geldiği tespit edilemeyen kelimelerin de Arapçaya yabancı dilden girdiği kabul edilmiştir.⁵⁴

d) Fasih Dilcilerden Gelen Rivayetler

Arapçada bir kelimenin yabancı dilden girdiğine dair, dilde uzman bilginlerin sözleri ve onlardan gelen rivayetler de delil olarak kabul

⁴⁵ Ebû Mansûr el-Cevâlikî, *el-Muarrab*, s. 24; Hüseyin Küçükkalay, *Kur'an Dili Arapça*, s. 209; Mehmet Yavuz *Yabancı Kelimelerin Arapçada Kullanılışı*, s. 75.

⁴⁶ Mehmet Yavuz, *Yabancı Kelimelerin Arapçada Kullanılışı*, s. 75.

⁴⁷ Mehmet Yavuz, *Yabancı Kelimelerin Arapçada Kullanılışı*, s. 75.

⁴⁸ es-Suyûtî, *el-Muzbir*, II/52; el-Cevherî, *es-Sihâb*, I/351; Zeynuddîn Ebû 'Abdullâh b. Ebî Bekr b. 'Abdulkâdir el-Hanefî er-Râzî, *Mubtârû's-Sihâb*, (Tah. Yûsuf eş-Şeyh Muhammed), Beyrut, 1999, s. 25.

⁴⁹ Ebû Mansûr el-Cevâlikî, *el-Muarrab*, s. 24.

⁵⁰ Ebû Mansûr el-Cevâlikî, *el-Muarrab*, s. 24; Mehmet Yavuz, *Yabancı Kelimelerin Arapçada Kullanılışı*, s. 75.

⁵¹ Mehmet Yavuz, *Yabancı Kelimelerin Arapçada Kullanılışı*, s. 75.

⁵² Mehmet Yavuz, *Yabancı Kelimelerin Arapçada Kullanılışı*, s. 75.

⁵³ Mehmet Yavuz, *Yabancı Kelimelerin Arapçada Kullanılışı*, s. 75.

⁵⁴ Mehmet Yavuz, *Yabancı Kelimelerin Arapçada Kullanılışı*, s. 76

edilmiştir.⁵⁵ Çünkü dilciler herhangi bir kelimenin kökünü ve anlamını tespit hususunda yerli-yabancı, Müslüman-Müslüman olmayan ayrımı gözetmemişler, her fırsatta kelimenin kökünde veya anlamında terüdütt ettiklerinde, kelime hakkında bilgi toplamışlardır. Bu hususa şu örnek verilmektedir. Ebû 'Alî el-Fârisî'nin el-'Asmaî'den naklettiğine göre el-'Asmaî, Rumca'yı fasih bir şekilde konuşan bir köle kadına *بيجلاط* *bir tür elbise, yasemin* kelimesinin Rumca'daki karşılığını sormuş, o da kelimenin aslının *بيجلاطس* olduğunu söylemiştir.⁵⁶

Muarrab Kelimelere Örnekler

Geldiği Dil	Anlamı	Kelime
Farsça ⁵⁷	Pişirilmiş tuğla	آجر
Farsça ⁵⁸	Kolon, sütun	أستوانة
Yunanca ⁵⁹	Usturlap	أستورلاب
Yunanca ⁶⁰	İklim, bölge, yöre	إقليم
Yunanca ⁶¹	Elmas	اللماس
Rumca ⁶²	İncil	إنجيل
Yunanca	Okyanus	أوقيانوس
Farsça ⁶³	Bahçe	بستان
Yunanca ⁶⁴	Fiş, kart, bilet, etiket	بطاقة
Yunanca ⁶⁵	Balgam	تلغم

⁵⁵ Ebû Mansûr el-Cevâlikî, *el-Muarrab*, s. 21; Hüseyin Küçükkalay, *Kur'an Dili Arapça*, s. 208; Mehmet Yavuz, *Yabancı Kelimelerin Arapçada Kullanılışı*, s. 76

⁵⁶ Ebu'l-Hasen 'Alî b. İsmâil b. Side, *el-Muhassıs*, (Tah. Halil İbrâhîm Cifâl) Beyrût, 1996, s. I/363.

⁵⁷ Ebû Mansûr el-Cevâlikî, *el-Muarrab*, s. 35.

⁵⁸ Ebû Mansûr el-Cevâlikî, *el-Muarrab*, s. 35.

⁵⁹ Muhammed Revvas Kal'acı, Hamid Sadık Kuneybi, *Mu'cemu Luğatu'l-Fukabâ, Dâru'n-Nefâis li't-Tab'i ve'n-Neşri ve't-Tevzi'*, 1998, s.19.

⁶⁰ es-Seyyid Muhammed b. es-Seyyid Hasen, *er-Râmûz 'alâ's-Sihâb*, Dımeşk, 1986, s. 65.

⁶¹ Ebû Mansûr el-Cevâlikî, *el-Muarrab*, s. 55.

⁶² Ebû Mansûr el-Cevâlikî, *el-Muarrab*, s. 55.

⁶³ Hüseyin Küçükkalay, *Kur'an Dili Arapça*, 215.

⁶⁴ Ebû Mansûr el-Cevâlikî, *el-Muarrab*, s. 55.

Yunanca ⁶⁶	Coğrafya	جغرافيا
Farsça ⁶⁷	Bukalemun	جزائ
Yunanca ⁶⁸	Dirhem	درهم
Farsça ⁶⁹	Şeref, mevki, meclis, çöl	دست
Farsça ⁷⁰	Dinsiz, ateist	زندق
Rumca ⁷¹	Ayna	سجئجل
Farsça ⁷²	Çadır	شراقق
Süryanice ⁷³	Yol	صراط
Yunanca ⁷⁴	Tavus kuşu	طاؤوس
Farsça ⁷⁵	Ordu, birlik	عشئكر
Yunanca ⁷⁶	Fener, gemici feneri	فائوس
Yunanca ⁷⁷	Felsefe	فلئسفة
Latince ⁷⁸	Kanun	قائون

⁶⁵ Ebû Mansûr el-Cevâlikî, *el-Muarrab*, s. 55.

⁶⁶ Ebû Mansûr el-Cevâlikî, *el-Muarrab*, s. 55.

⁶⁷ Hüseyin Küçükkalay, *Kur'an Dili Arapça*, s. 215.

⁶⁸ Ebu Muhammed 'Abdullâh b. Müslim b. Kuteybe, *Ġârîbu'l-Hadîs*, (Tah. 'Abdullâh el-Cibûrî), Bağdat, 1397 h, II/650; İbn Sîde, *el-Mubassis*, 3/298; Ebû Mansûr el-Cevâlikî, *el-Muarrab*, s. 55.

⁶⁹ Ebu'l-Huseyn, Ahmed b. Fâris b. Zekeriyyâ, *Mucmelu'l-Luġa*, (Tah. Zuheyr 'Abdulmuhsin Sultân), Beyrut, 1986, I/326; Ebu'l-Huseyn Ahmed b. Fâris b. Zekeriyyâ, *Mu'cemu Makâyisi'l-Luġa*, (Tah. 'Abdusselâm Muhammed Hârûn), Dâru'l-Fikr, 1979, II/277; Ebu'l-Hasen 'Alî b. el-Huseyn b. 'Alî b. Ebi't-Tayyib el-Baharî, *Dumyetu'l-Kasr ve 'Usratu Eblî'l-Asr*, Beyrut, 1414 h, III/1626; Hüseyin Küçükkalay, *Kur'an Dili Arapça*, s. 215.

⁷⁰ Ebû Mansûr Muhammed b. Ahmed b. el-Ezherî, *Tebzibu'l-Luġa*, (Tah. Muhammed 'İvad Mur'ib), Beyrut, 2001, 9/298; Ebû 'Abdullâh Şemsuddîn Muhammed b. Ebi'l-Feth b. Ebi'l-Fadl, *el-Mutlî' alâ Elfâzi'l-Mukni'*, (Tah. Mahmûd el-Arnaût, Yâsîn Mahmûd el-Hatîb), Mektebetu'l-Sevâdî li't-Tevzî', 2003, s. 462.

⁷¹ Hüseyin Küçükkalay, *Kur'an Dili Arapça*, s. 215.

⁷² es-Suyûtî, *el-Itkân*, II/134; 'Abdurrâhmân b. Ebi Bekr Celâleddîn es-Suyûtî, *el-Mubezzeb fîmâ Vak'â'a fî'l-Kur'âni mine'l-Mu'arrab*, (Tah. et-Tihâmî er-Râcî el-Hâşimî), Matbaatu Fadâle, tsz, s. 98.

⁷³ Ebû Mansûr el-Cevâlikî, *el-Muarrab*, s. 58.

⁷⁴ Ebû Mansûr el-Cevâlikî, *el-Muarrab*, s. 55.

⁷⁵ Ebû Mansûr el-Cevâlikî, *el-Muarrab*, s. 47.

⁷⁶ Ebû Mansûr el-Cevâlikî, *el-Muarrab*, s. 55.

⁷⁷ Ebû Mansûr el-Cevâlikî, *el-Muarrab*, s. 55.

Latince ⁷⁹	Kâğıt	قِرطاس
Rumca ⁸⁰	Terazi	قِسْطاس
Süryanice ⁸¹	Kandil	قَنْدِيل
Latince ⁸²	Parmak (ölçü birimi)	قِرطاط
Habeş ⁸³	Mihrap	مِحْرَاب
Habeş ⁸⁴	Lamba koymak için duvarlara açılan küçük oyuk	مُشْكَاة
Habeş ⁸⁵	Bölüm, kitap, Mushaf	مُصْحَف
Habeş ⁸⁶	Münafık	مُنَافِق

Kaynaklar

‘Abdurrahmân b. Ebî Bekr Celâleddîn es-Suyûtî, *el-Itkân fî ‘Ulûmîl-Kurân*, (Tah. Muhammed Ebu'l-Fadl İbrâhîm), Mısır, 1974.

‘Abdurrahmân Celâleddîn es-Suyûtî, *el-Muzbir fî Ulûmîl-Luġa ve Envâ’iha*, Dâru İhyâi'l-Kutubi'l-‘Arabî, tsz.

‘Alî b. Muhammed b. ‘Isâ Ebu'l-Huseyn Nuruddîn el-Uşmûnî, *Şerbu'l-Uşmûnî ‘âlâ Elfriyeti İbn Mâlik*, Lübnân, 1998.

Abdurrâhmân b. Ebî Bekr Celâleddîn es-Suyûtî, *el-Mubezzeb fîmâ Vakâ‘a fîl-Kur’âni mine'l-Mu‘arrab*, (Tah. et-Tihâmî er-Râcî el-Hâşimî), Matbaatu Fadâle, tsz.

Ebü ‘Abdullâh Şemsuddîn Muhammed b. Ebî'l-Feth b. Ebî'l-Fadl, *el-Mutli' alâ Elfâzi'l-Mukni'*, (Tah. Mahmûd el-Arnaût, Yâsîn Mahmûd el-Hatîb), Mektebetu'-Sevâdî li't-Tevzî', 2003.

⁷⁸ Ebû Mansûr el-Cevâlikî, *el-Muarrab*, s. 55.

⁷⁹ Ebû Mansûr el-Cevâlikî, *el-Muarrab*, s. 55.

⁸⁰ es-Suyûtî, *el-Itkân*, II/137; Hüseyin Küçükkalay, *Kur'an Dili Arapça*, s. 215.

⁸¹ Ebû Mansûr el-Cevâlikî, *el-Muarrab*, s. 58.

⁸² Ebû Mansûr el-Cevâlikî, *el-Muarrab*, s. 57.

⁸³ Ebû Mansûr el-Cevâlikî, *el-Muarrab*, s. 62.

⁸⁴ es-Suyûtî, *el-Itkân*, II/139; Hüseyin Küçükkalay, *Kur'an Dili Arapça*, s. 215

⁸⁵ Ebû Mansûr el-Cevâlikî, *el-Muarrab*, s. 62.

⁸⁶ Ebû Mansûr el-Cevâlikî, *el-Muarrab*, s. 58.

- Ebû Abdurrahmân el-Halîl b. Ahmed b. 'Amr b. Temîm, *Kitâbu'l-'Ayn*, (Tah. Mehdî el-Mahzûmî, İbrâhîm es-Sâmerrâî), Dâru Mektebeti'l-Hilâl, tsz.
- Ebû Bekr Muhammed b. el-Hasen b. Dureyd el-Ezdî, *Cemberâtu'l-Luğa*, (Tah. Remzî Munîr Ba'lebekî), Beyrût, 1987, II/1122.
- Ebû Mansûr el-Cevâlikî Mevhûb b. Ahmed b. Muhammed b. el-Hıdr, *el-Muarrab*, (Tah. F. 'Abdurrahîm), Dımeşk, 1990.
- Ebû Mansûr Muhammed b. Ahmed b. el-Ezherî, *Tebzîbu'l-Luğa*, (Tah. Muhammed 'İvad Mur'ib), Beyrut, 2001, 9/298.
- Ebu Muhammed 'Abdullâh b. Muslim b. Kuteybe, *Ğâribu'l-Hadîs*, (Tah. 'Abdullâh el-Cibûrî), Bağdat, 1397 h.
- Ebu'l-Feth Osman b. Cinnî el-Mevsîlî, *Sırrı Smâati'l-İrâb*, Beyrut, Lübnan, 2000
- Ebu'l-Hasen 'Alî b. el-Huseyn b. 'Alî b. Ebi't-Tayyib el-Baharzî, *Dumyetu'l-Kasr ve 'Ustratu Eblî'l-Asr*, Beyrut, 1414 h.
- Ebu'l-Hasen 'Alî b. İsmâîl b. Sîde, *el-Mubassıs*, (Tah. Halîl İbrâhîm Cifâl) Beyrût, 1996.
- Ebu'l-Huseyn Ahmed b. Fâris b. Zekerıyyâ, *es-Sâhibî fî Fıkbi'l-Luğati'l-Arabiyyeti ve Mesâilubâ ve Sunenu'l-Arab fî Kelâmihâ*, (Nşr. Muhammed 'Alî Beydûn), 1997.
- Ebu'l-Huseyn Ahmed b. Fâris b. Zekerıyyâ, *Mu'cemu Makâyisi'l-Luğa*, (Tah. 'Abdusselâm Muhammed Hârun), Dâru'l-Fıkr, 1979.
- Ebu'l-Huseyn, Ahmed b. Fâris b. Zekerıyyâ, *Mucmelu'l-Luğa*, (Tah. Zuheyr 'Abdulmuhsin Sultân), Beyrut, 1986.
- es-Seyyid Muhammed b. es-Seyyid Hasen, *er-Râmüz 'alâ's-Sıbâh*, Dımeşk, 1986.
- İsmâîl b. Hammâd el-Cevherî, *es-Sıbâh Tâcu'l-Luğa ve Sıbâbu'l-'Arabî*, Mısır, 1375.
- Küçükkalay Hüseyin, *Kur'an Dili Arapça*, Konya, 1969.
- Muhammed Revvas Kal'acı, Hamid Sadık Kuneybi, *Mu'cemu Luğatu'l-Fukahâ*,

Dâru'n-Nefâis li't-Tab'i ve'n-Neşri ve't-Tevzi', 1998.

Mustafâ Sâdık b. 'Abdurrezzâk b. Sa'id b. Ahmed b. 'Abdulkâdir er-Râfî, *Târibu Âdâbî'l-'Arab*, Dâru'l-Kitâbî'l-'Arabi, tsz.

Subhî İbrâhîm es-Sâlih, *Dirâsât fî Fıkbi'l-Luğa*, Dâru'l-'Ilm li'l-Melâyîn, 1960.

Yavuz Mehmet, *Mu'arreb Kelimelere Dair Yazılan Eserler Sözlükler*, Nüsha, Yaz 2001.

Yavuz Mehmet, *Yabancı Kelimelerin Arapçada Kullanılışı ve Tanınmasındaki Ölçüler*, Nüsha Şarkiyat Araştırmaları Dergisi Yaz 2001.

Zeynuddîn Ebû 'Abdullâh b. Ebî Bekr b. 'Abdulkâdir el-Hanefî er-Râzî, *Mubtârû's-Sibâh*, (Tah. Yûsuf eş-Şeyh Muhammed), Beyrut, 1999.